

BİR HOCANIN ÖLÜMÜ*

HALDUN TANER

Bir takım insanlar vardır. Sabahları erkenden kalkarlar. Çantalarını alırlar. Dolmuş ya da otobüs kuyruğunda beklerler. İtiş, kakış, içi gençlerle dolu bir takım binalara varırlar. Merdivenler çıkarlar, gözlüklerini takarlar, notlarını, kitaplarını kürsüye yayarlar. Anlatmaya başlarlar. Anlattıkça, gözleri parlar, yüzlerini tatlı bir pembelik kaplar. Genellikle dalgındırlar. Tatlı düşleri görür gibi, mutlu bir halleri vardır. Yine çoklukla, paraya, çıkara, günlük yaşamın kaşkarikolarına karşı ilgisizdirler. Bu konularda bilgisizdirler. Tek mutlulukları, insan yetiştiriyoruz, sanısında olmalarıdır. Bu hülya ile ev ile okul, okul ile kütüphane arasında mekik dokur dururlar.

Bunlara hoca denir. Zenginlerin, fakirlerin, sivillerin, askerlerin, memurların, vurguncuların, hasılı ülkenin her çeşit insanların çocuklarını okutmakla yükümlüdürler. Alçak yürekli olduklarından, bu işi pir aşkına yaptıklarından, toplum onları hiç değilse, plâtonik olarak onurlamak gereksinmesini duyar. Hocaların eli öpülür, sırtı okşanır. Konuşma sırasında kendilerine “Hocam” diye hitap edilir. Onlar da bu kadcırcık poh pohdan sevinirler, duygulanırlar.

Hocaların bir ayrı türü de, üniversite hocalarıdır. Onlar da öz bakımından aynı yumuşak kumaştandırlar. Ne var ki, adları sanları öbürlerine görelikle biraz daha fazlaca duyulur. Belki bir iki yabancı dil bilirler. Yaşam koşulları biraz daha orta halliye yakın, kültür kapsamları biraz daha geniş, olabilir. Bunlar içinde bilimden çok, politika çevreleri ile, pratik yaşamın, özel teşebbüsün çeşitli alanları ile haşır neşir olanlar da eksik değildir.

Üniversite hocaları da genel olarak “hancı”dırlar. Orada konaklayan “yolcu” kuşaklara karınca kaderince, bildiklerini, bazen gıdım gıdım, bazen cömertçe aktarırlar.

Bu arı gibi yaşam, bir gün, sona erer. Saat durur. “Hoca”nın tabutu üniversite avlusuna konur. Yaşıtı bir hoca, yuvarlak cümle-

* 2 Şubat 1975 tarihli Milliyet gazetesinin hafta sonu ilavesinden

lelerle onun meziyetlerini, insanlığını över. Genç bir doçent bir gece önce, ansiklopediden acele kopya ettiği, hoca'nın biyografisini, eserlerinin listesini, tekrarlar. Genç bir öğrencisi heyecanla, duygulu bir konuşma yaparak onun hoca-öğrenci ilişkilerindeki başlıktan söz eder.

İki hafta sonra profesörler kurulu "Hoca"nın adını bir anfiye ya da sınıfa kor. Resmi, kendi bölümünün enstitüsüne asılır. Bir yıl sonra da, adına armağan bir kitap yayınlanır...

Bilime adanmış koca bir ömrün şükran borcu böylece yerine getirilmiş olur. Bu da bitince "Alem yine ol alem, devran yine ol devran" olur. Yaşam sürüp gider. Kalan öğretim üyeleri, "Ölüm hak, miras helâl" fehvasınca "Hoca"nın boşalan kadrosu için çekişmeğe başlarlar.

Bir sürü kulis çekişmelerinden sonra o kadro da işgal edilir. "Atı alan Üsküdar'ı geçmiş"tir. O da hiç ölmeyecek gibi yaşar. Bir gün onun da gitmek sırası gelir. Yaşlılar ölür, gençlere yol açar, gençler yaşlanır, daha gençlerin başına geçer. Ve bu minval akar gider.

Arif Müfid Mansel :

Bu çatı altında ne hocalar yitirdik. Geçtiğimiz hafta içinde de Ord. Prof. Dr. Arif Müfid Mansel vefat etti. Arkeoloji'nin uluslararası bir şöhreti olan Prof. Mansel eserleri, bildirimleri ile saygılı ilgi toplayan gerçek bir bilgindi. Çeşitli eğilimdeki grupların sürekli bir gerilim içinde bulunduğu Edebiyat Fakültesinde, o, dokunulmazlığı olan iki üç kişiden biri idi.

Onun okkalı bilim adamı otoritesi bütün bu çekişmelerin dışında daha doğrusu, üstünde kalırdı. Prof. Arif Müfid Mansel, kanımca yirminci yüzyıl başı Orta Avrupa karakteristiğinde ülkücü bir hoca idi. Kendini çok sevdiği arkeolojiye adamıştı. Bu alan onun aşkını, ihtirasını, tek mutluluğunu teşkil ediyordu. Olumlu yapıtların sahibi olmanın, tarihi eserler çıkarıp medeniyete kazandırmanın, ülkücü öğrenciler yetiştirmenin verdiği, o hiç bir şeyde bulunmayan tatlı doyunluk, onu bütün gerçek bilim adamları gibi, şen ve iyimser, hattâ niye saklamalı, biraz naif bile yapmıştı.

Onun cana yakınlığı da buradan gelirdi. Mutluluğunun yankısı sevimli baso sesinin tonalitesinden kolayca okunurdu. Konuşurken, cümlelerinin arasına bol miktarda sıkıştırdığı "Efendim"lerinden

sonra, kısa bir “es” verir, bu “es”i iki küçük kahkaha izler, ve hoca böylece, size, konuşmanın gidişini, kendi muhayyilenizle renklendirme, boyutlandırma, alabildiğine yorumlama olanağını sağlamış olurdu.

Prof. Mansel’in çok kesin ve düzenli bir düşün yeteneği vardı. Ders takrirleri, zengin bir erudition yüklü olmakla birlikte, öğrencinin kolay izleyeceği bir açık-seçiklik ve çok iyi hesaplanmış bir oran arzederdi. Bu düzen ve ayrıntı titizliği, bu objektivite kaygusu hocanın formasyonundaki Avrupaî alışkanlıkların bir ürünü idi. Ama Arif Müfid’i, Arif Müfid yapan nitelik, sade bu yanı değildi.

Onun ikinci ve ilginç bir yanı da, kökü artık iyice tükenmekte olan Osmanlı centilmeni tipinin son örneklerinden biri oluşu idi. Bir Grand - Seigneur’dü demeğe kalemim varmıyor. Çünkü insanı mahcup eden alçak gönüllülüğü “büyük” kelimesinden tedirgin olurdu. Tıpkı her gerçek büyük gibi. . . Sadrazam¹ atasından sadece ve sadece Osmanlı inceliğini almış, Bâbıâli kulisciliğini ise, hiç mi hiç, almamıştı. İstisnasız herkese gösterdiği bu içten gelme nezaketin bir gün eksildiği, gölgelendiği görülmezdi. Öğrencileri ile öyle dostça, öyle sıcak bir ilgi kurardı ki, siz büyük bir içtenlikle verdiği ve herkese sevdirdiği arkeolojiyi, biraz da ona saygıdan sevmek zorunluğunu duyar, sonunda bir arkeoloji tiryakisi olur çıkardınız.

Bazı nadir insanlar vardır, buldukları, gittikleri, her yere, kendileriyle birlikte bir seviye atmosferi de götürürler. Değil onların meclisinde olmak, onların var olduklarını düşünmek bile, insana bir rahatlık, bir huzur ve tatlı bir övünme verir. Tek tük de olsa aramızdan böyleleri de yetişmiş diye... Ben bu duyguyu pek az insanın meclisinde tanıdım. Bunlardan biri rahmetli Tevfik Sağlam’dı, biri de Arif Müfid Mansel.

Şimdi anısı, önümde, dipdiri duruyor: Çocuk gibi temiz, bilge dolu, sevgi dolu, gülümseyen gözleri ile hem filozof, hem iyimser bir insan.

Ne var ki, bu iyimserliği ve mutluluğu bir şeye dayanıyordu: Yaşamını, isteğince yaşamış olmasına.

¹ Annesinin babası sadrazam değildi; Sadaret Müsteşarlığı Ticaret Nazırlığı ve Ayan Azalığı yapmıştır. U.İ.

Kendi seçtiği bir alanda, kendi istediğine yakın koşullarda çalıştı, eser verdi, iş gördü, öğrenci yetiştirdi. Bu yaşam, alçak gönüllü, ama yoğundu, doluydu, verimli idi.

Bir çok hoca gibi, iftiralarla, jurnallerle karalanmadı. Hoyratlıklarla örselenmedi. Kendi köşesinde, kendi alanında sessiz ve derinden, yapabileceklerinin çoğunu gerçekleştirdi.

Bu da bir avuntu olsa gerek..

Şu geçici dünyada, yöneldiği işlerden alıkonulan, çabaları mecburen kendini savunmaya harcatılan ve yapmak istediklerini yapmadan, içinde ukde kalarak, göçüp giden o kadar çok insan var ki, Mansel'in bu bakımdan, bu acıları tatmadan ölmüş olması bile ayrı mutluluk sayılabilir.

Dünya'nın başka yerinde bu çapta bir bilim adamı ölse, bütün millet matem tutar. Mansel'in ölümü de kişiliği gibi mahviyetkâr oldu.

Bizde hocalar böyle ölür.

Ne denir..

Sade üniversitemize, milletimize, ailesine, dostlarına, öğrencilerine değil, arkeoloji ilmine de başsağlığı dilerim.